

РОЗДІЛ 13. РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.55>

РЕЦЕНЗІЯ
на рукопис колективної монографії
«Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану
та миробудівництва»
за заг. ред. Н.М. Пархоменко
(Київ, 2023)

Бєлов Д.М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Заслужений юрист України;
<https://orcid.org/0000-0002-7168-9488>

Повномасштабна війна зумовила пошук та запровадження нових правових засобів, спрямованих на відновлення та дотримання правопорядку, захист цивільного населення, організацію військово-промислового і гуманітарного комплексу, функціонування всіх сфер суспільних відносин. Українське суспільство все ще пристосовується до реалій війни, розв'язаною Російською Федерацією проти України. Відповідно, політичні, економічні, соціальні відносини України перебувають у постійній динаміці та вимагають правового впливу.

Правотворчість завжди була і залишається складною та багатоаспектною юридичною діяльністю, яка вимагає всебічного дослідження. Тому актуальність підготовленої монографії «Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва» не викликає сумнівів і заперечень. Відразу слід підкреслити, що дана робота базується на значній джерельній базі та глибокій аналітичній роботі, проведеній авторським колективом. Більш того, варто відзначити ґрунтовний підхід авторського колективу до обрання теоретико-методологічних засад дослідження, викладених у монографії. Це, безсумнівно, допомагає сприйняттю проблем, які піднімаються у рецензованій роботі, і в ряді випадків дає додаткові аргументи на користь позицій, що відстоюються вченими.

Зміст монографії складається із передмови, в якій обґрунтовується актуальність піднятих у роботі питань, та трьох логічно побудованих частин. Перша частина присвячена окремим аспектам правового розвитку в умовах війни. Висвітлюються питання надзвичайної правотворчості, як одного з правових засобів забезпечення державою гарантій прав, свобод і законних інтересів громадян, правопорядку та верховенства права на своїй території за екстремальних обставин. Окрема увага приділена особливостям трансформації військового права та відповідного законодавства. Піднімаються питання належного правового забезпечення національної безпеки, зокрема стану захищеності людини і громадянина, духовних і матеріальних цінностей суспільства від злочинних та інших протиправних посягань, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, соціальних конфліктів у суспільстві тощо.

З огляду на особливості трансформації функціональних характеристик права в умовах війни, автори монографії переконливо доводять, що серед найбільш важливих напрямів впливу права на суспільні відносини в умовах воєнного стану слід насамперед назвати регулятивно-охоронний, ідеологічно-виховний та компенсаційно-відновлювальний.

Друга частина монографії стосується основних напрямів правової діяльності вже у повоєнний період, тому увага авторів сконцентрована на правотворчих процесах миробудівництва. Висвітлюються характерні риси та особливості правотворчості, окреслюються групи задач правотворчого про-

цесу, зокрема удосконалення механізму правотворчості та оперативного прийняття нормативно-правових актів, які найбільше відповідають наявним політичним та соціальним викликам.

Слід підтримати положення монографії щодо євроінтеграційних аспектів в контексті вироблення рекомендацій щодо імплементаційних процесів у законодавчій сфері. Авторами виокремлюються такі заходи по зближенню національних правопорядків як: увідповіднення законодавств, коли визначається загальний курс держав у певній сфері, напрями, етапи, способи увідповіднення (у формі програм, планів, модельних актів); гармонізація законодавств, коли узгоджуються спільні підходи, концепції розвитку національних законодавств, формулюються загальні правові принципи та окремі рішення (наукові концепції); прийняття модельних правових актів (загальні норми, правові стандарти); уніфікація законодавства, тощо. Окремим напрямом дослідження стала ретроспективна генеза права людини на мир, яке в умовах російсько-української війни виявилось декларативним, оскільки не існує надійних механізмів його забезпечення.

У монографії також досліджуються принципи правотворчої діяльності, які визначають зміст і спрямованість правового регулювання в умовах воєнного стану та завдяки яким система права адаптується до найважливіших інтересів і потреб людини й суспільства, стає сумісною з ними. Авторами монографії підкреслюється, що основоположні засади правотворчої діяльності у повоєнні роки сприятимуть якісній та ефективній відбудові національної правової системи відповідно до загально-визнаних принципів міжнародного права та права Європейського Союзу. Також звертається увага на питання правових наслідків для воєнних злочинців.

Окрему увагу приділено проблемі взаємодії права і моралі в умовах війни, що обумовлюються трансформацією розуміння сутності та природи соціальної нормативності в цілому та, зокрема, її моральної складової, яка все більше втрачає свої трансцендентні, абсолютні витoki, стаючи у такий спосіб більш демократичною, індивідуалістичною, здатною до змістовних експериментів та прийняття альтернатив.

Третя частина містить теоретико-прикладні проблеми правового розвитку. Заслужують на увагу запропоновані положення щодо модернізації системи суб'єктів законодавчої ініціативи в контексті принципу поділу влади на основі порівняльно-правового аналізу ефективних практик західних демократій. Серед таких оновлених суб'єктів пропонується виділити парламентські комітети та/або фракції, які можуть сприяти ефективній взаємодії представників коаліції та опозиції з ключових для розвитку країни питань. Також слід відмітити народну законодавчу ініціативу з урахуванням конституційно закріпленої мінімальної кількості громадян України, необхідну для реалізації такого права.

Крім того, порушується питання діяльності Конституційного Суду України, який посідає особливе місце в системі стримувань і противаг і є визначальним елементом у концепті поділу влади. У цьому контексті зазначається, що сьогодні розвиток конституційної юстиції сприяв формуванню сталої практики визнання такими, що не відповідають Конституції, актів парламенту та інших органів публічної влади.

Актуальністю вирізняються погляди вчених щодо правової пропаганди, яка в умовах постмодерного дискурсу виступає дуалістичним явищем, що обумовлена соціально-політичною природою цього феномену, детермінована можливістю його використання в людиноцентристському дискурсі, або ж антидемократичному дискурсі. Остання розглядається як явище негативної правової пропаганди, прямим наслідком якої є формування деформованих правової культури і правосвідомості, підміна основних аксіолого-правових маркерів у правосвідомості та правокультурі.

Таким чином, що монографія «Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва» є інноваційною, науково оригінальною і відповідає потребам часу, характеризується фундаментальністю та обґрунтованістю своїх положень, становить безсумнівну цінність у юридичній науці та буде корисною як для вчених, аспірантів, так і для юристів практичного загалу.